

De Kunst van Onderzoek

Een betoog voor de rol van de Nederlandse kunstacademie in tijden van artistiek onderzoek

P. Jansen
3376729
P.Jansen2@gmail.students.uu.nl
Universiteit Utrecht
OWG I Modern
Dr. H. Bavelaar
Woorden: 6414

Inhoudsopgave

1.0	Inleiding	3
2.0	Artistic Research	4
3.0	Ontwikkelingen Onderwijs	5
4.0	Discours	6
5.0	Betoog	10
6.0	Conclusie	15
7.0	Bronnen	18
8.0	Appendix A	20

1.0 Inleiding

De nieuwste trend in de kunstwereld lijkt artistiek onderzoek te zijn. Waar het buitenland altijd al het kunstonderwijs heeft ondergebracht in hun universiteiten, is Nederland de laatste jaren bezig met het realiseren van een relatief nieuwe opleiding aan de universiteit; het onderzoek in de kunsten. Dit betreft geen onderzoek over een kunstwerk maar kan men het beste opvatten als onderzoek in het kunstwerk. De kunstenaar gaat zich opeens wetenschappelijk bemoeien met iets dat wetenschappelijk niet tastbaar is.

Artistiek onderzoek, internationaal Artistic Research genaamd, roept sterke voor- en tegenstanders op. Waar de een het ontstaan van een versmelting van kunst en wetenschap toejuicht, waarschuwt de andere voor saaie wetenschappelijke, genormeerde kunst en een overname van wat men zou kunnen noemen 'intelligente' kunst. En deze 'intelligente' kunst, deze groep overontwikkelde kunstenaars, zou 'andere kunst' laten degraderen en onderwaarderen.

Als afgestudeerd ontwerper, kunsthistorica en aankomend artistiek onderzoeker sla ik deze discussie met interesse gade. Kan de kunst hierdoor fundamenteel veranderen? Mijn aandacht gaat specifiek uit naar de rol van de kunstacademie in Nederland. Deze is ten aanzien van het buitenland uniek als het gaat om het hanteren van aparte scholen voor praktijk kunstonderwijs. De rol van het Nederlands kunstonderwijs, hoewel in de afgelopen jaren theoretischer geworden door het ontstaan van lectoraten, is bijzonder gericht op de technische en conceptuele vakleer, een achtergrond welke de Artistic Research opleiding in Nederland niet gaat leveren. Het is dan ook belangrijk om het onderscheid te maken in het feit dat de Artistic Research master in Nederland niet te vergelijken valt met wat in het buitenland een opleiding kunstonderwijs is, welke is ingebed in de universiteit. De rol van de kunstacademie in Nederland is dus niet te vergelijken met waar een Artistic Research opleiding in voorziet. Ook is de keuze voor deze studie een vrije keuze voor ieder die afstudeert aan de kunstacademie of zich manifesteert in het gebied van kunst. Mijn stelling is dan ook, naar aanleiding van de angst dat er straks alleen maar wetenschappelijke kunst bestaat, of een ander soort kunst, gericht op het kunstvakonderwijs. Ik zal in deze scriptie betogen dat de rol van het kunstvakonderwijs in de ontwikkeling van de kunstenaar iets is wat academisering niet kan overnemen, noch verdringen, maar wel completeren. De gedachte dat er straks alleen nog maar saaie en wetenschappelijke kunst bestaat en een groep "intelligente" kunstenaars de kunstwereld gaat overnemen, is in mijn optiek naïef. Alvorens mijn stelling te betogen, zal ik ingaan op het begrip artistiek onderzoek, de ontwikkelingen beschrijven die ten grondslag liggen aan de veranderingen binnen het Nederlandse kunstonderwijs en een uiteenzetting van de problematiek en het debat binnen het discours van artistiek onderzoek geven.

2.0 Begrip artistiek onderzoek

Artistiek onderzoek is een problematische benaming an sich. De hantering van de term, evenals de definities en het onderzoek wat het impliceert, variëren. Onderzoek in de kunsten is een veel gebruikte Nederlandse term, maar niet minder dan bijvoorbeeld het internationaal gehanteerde practice-based research. Het problematische van de term komt voort uit het centrale debat rondom het onderzoek in de kunsten. Volgens

Henk Borgdorff, onder andere Professor van Kunsttheorie en Onderzoek op de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, is een van de onderwerpen in het debat wanneer kunst kan tellen als onderzoek. Dit debat zal ik vormgeven in het volgende hoofdstuk.

Nederland telt inmiddels vier Artistic Research opleidingen, wisselend aan universiteit, kunstacademie of een samenwerking hiervan.¹ Eveneens zijn er twee promotieplekken voor kunstenaars. De Universiteit van Amsterdam noemt haar Artistic Research opleiding (sinds 2007) een 'brug tussen kunst en wetenschap' welke inzicht en scholing geeft in nieuwe vormen van onderzoek; practice-based research in plaats van fundamenteel, theoretisch onderzoek.² Artistiek onderzoek, zo verhaalt de Master Artistic Research (2009) aan de Koninklijke Academie voor de Beeldende Kunsten Den Haag, kan niet gedefinieerd worden als een gegeven methodologie:

'It is rather an attitude; an openness and desire to be more self-reflexive about one's artistic practice – to investigate, to want to understand at a deeper level and go further with one's interests'.³

Ook PhDarts, het internationaal doctoraal, ontstaan vanuit een samenwerking van de Koninklijke Academie van Den Haag en Universiteit Leiden, benadrukt het open karakter van het onderzoek in de kunsten:

"In research in and through artistic practice, the concepts of knowledge, meaning and sense are closely interwoven. The discursive, verbal component of research is important in gaining insight into and examining this knowledge. Research in art is characterized by interaction with artistic practice: it is an inseparable part of the work of the artist. With research in art (as opposed to research about art, such as art history, for instance) there is no set goal or expected result, any more than there are predetermined general procedures. The outcome of the research is completely open. This openness is a condition for conducting research in art and design."⁴

Niet alleen benadrukt PhDArts deze openheid, zij stellen ook voorop dat dit een voorwaarde is voor onderzoek in de kunsten. De problematiek die hiermee gepaard gaat aangaande wetenschappelijk onderzoek zal ik eveneens in het volgende hoofdstuk toelichten.

Het al in 2004 gestarte MaHKU programma, een samenwerking van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht en de Open Universiteit van Londen, geeft een eenjarige Master opleiding in vijf verschillende kunstdisciplines. De focus ligt hierbij op een onderzoek gebaseerd op het creatieve proces, waarbij de thesis de context vormt voor datgene wat geproduceerd wordt.

1 UvA (2007), KABK (2009), maHKU (2004) en de recent gestarte opleiding aan de universiteit Maastricht (2010).

2 Artistic Research (MA) – Universiteit van Amsterdam, van website: *Universiteit van Amsterdam* <<http://niet-studerend/ma-artistic-research>> (22 juni 2011).

3 Mission, van website: *Master Artistic Research, Royal Academy of Art and Royal Conservatoire, The Hague* <http://www.masterartisticresearch.eu/?page_id=34> (22 juni 2011).

4 PhD programme, van website: *PhDArts* <<http://www.phdarts.eu/>> (27 juni 2011).

*'As a Master student, you critically reflect on the boundaries of your discipline through research methodologies, a variety of theoretical discourses, and interdisciplinary activities. But you will also engage in a rich mix of discipline-specific topics and discussions.'*⁵

We zouden deze master dus eerder research-based practice kunnen noemen. Ook hier kan men vragen stellen: valt deze master nog onder artistiek onderzoek? Met maar één masterjaar in tegenstelling tot de rest van de artistieke masters valt de maHKU uit de toon. Zij voeren wel dezelfde titel als universitaire artistieke masters, namelijk *Master of Arts*. Echter, zij leiden niet op tot een promotieplek. Dat maHKU is gefocused op artistiek onderzoek, maakt zij niet alleen duidelijk aan de hand van het onderzoeksgerichte karakter van deze 'kunstacademie' masters maar ook door het organiseren van Artistic Research symposia en het maHKU magazine, dat volledig in het teken van artistiek onderzoek staat.

3.0 Ontwikkelingen Onderwijs

3.1 Bologna

Voor het hoger onderwijs, en in het bijzonder het kunstonderwijs, vond in de jaren negentig een grote verandering plaats. Dit had echter wel betrekking op het gehele Europese hoger onderwijs. In 1999 werd door Nederland en de rest van Europa de Bolognaverklaring ondertekend. Het doel van deze verklaring was een overeenkomst om het hoger onderwijs op elkaar af te stemmen. Dit houdt in dat er gebruik wordt gemaakt van dezelfde graden: bachelor, master, doctor en associate degree en eenzelfde hantering van het studiepuntensysteem; het European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS) van zestig studiepunten per jaar. Competenties van afgestudeerde studenten worden vervolgens beschreven in termen van zogenaamde leeruitkomsten. Het grote voordeel wat men hier in ziet is dat het onderwijs internationaal meer competitief wordt, de mobiliteit van zowel student als docent verhoogt en het Europese onderwijs wordt transparant.⁶

3.2 Lectoraat

Voor alle hbo-studies geldt dat de studenten hun studies aan de universiteit kunnen voortzetten. Voor de kunstacademies betekende dit ook zij de bama-structuur moesten invoeren en de praktijkgerichte studies op een dergelijke manier inrichten. Het integreren van lectoraten in het hbo en dus ook het kunstonderwijs zijn een goed voorbeeld van hoe het hbo en universiteit steeds meer samengaan en hierin dus het bama-stelsel volgen. 'Ik probeer kunststudenten te leren om meer reflectief en theoretisch bezig te zijn in hun werk,' zegt Janneke Weselling, onder andere lector aan de Koninklijke Academie in Den Haag en oprichter van van

⁵ This is MaHKU, van website: *maHKU* <<http://www.mahku.nl/mahku/index.html>> (22 juni 2011).

⁶ Bologna proces, van website: *Nederlandse organisatie voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs* <<http://www.nuffic.nl/nederlandse-organisaties/informatie/internationaliseringsbeleid/bolognaproces/bologna-proces>> (27 juni 2011).

PhDArts, in het artikel *Prof. Dr. Kunstenaar* van Lien Heyting in het NRC Handelsblad uit 2010. “Door de instelling van lectoraten op kunstacademies begint de samenwerking met universiteiten nu op gang te komen. Aan de Universiteit Leiden zijn al musici aangesteld als hoogleraar. En er zullen ook beeldend kunstenaars hoogleraar worden die straks kunnen optreden als promotor.”⁷

Het is duidelijk dat er ontwikkelingen in gang zijn gezet om het kunstwezen meer wetenschappelijk te laten functioneren. Diverse academies hebben lectoraten betreffende kunsttheorie ingesteld en deze werken regelmatig samen. Het is eveneens mogelijk voor studenten om een Honours-programma te volgen, waarin zij zich meer verdiepen in theorie en geschiedenis van de hedendaagse kunsten, filosofie, esthetica, sociologie en cultuurwetenschap.⁸ De studenten worden onderwezen in het doen van eigen onderzoek, het formuleren en presenteren hiervan en dit al tijdens hun kunstopleiding, zoals ook op de universiteit wordt onderwezent.⁹ De lectoraten van de academies besteden op regelmatige basis aandacht aan artistiek onderzoek; zo organiseerde het lectoraat van de KABK een symposium over artistiek onderzoek met internationale sprekers, geeft het lectoraat van Artez Arnhem lezingen hierover en is Henk Slager als lector verbonden aan de HKU die niet alleen zelf veel publiceert over artistiek onderzoek maar ook nog eens het blad van de maHKU over artistiek onderzoek leidt.

4.0 Discours

4.1 Problematiek

De problematiek die samenhangt met het discours van artistiek onderzoek heeft te maken met het vraagstuk of kunst kennis produceert,¹⁰ Volgens Borgdorff moeten we bij onderzoek in de kunsten rekening houden met de vraag wanneer kunst zich kwalificeert als onderzoek. Wat wordt er in deze context bedoeld met 'onderzoek' en wat voor criteria kan men formuleren om kunst te onderscheiden van de kunstpraktijk en de kunstpraktijk als wetenschappelijk onderzoek, is volgens Borgdorff het centrale vraagstuk van artistic research.¹¹ Er is sprake van onderzoek wanneer het de bedoeling is door middel van een oorspronkelijke studie, schrijft Borgdorff, veelal binnen een discipline, onze kennis en ons begrip te verruimen. Behandelde vragen en onderwerpen moet relevant zijn binnen de betreffende discipline, de methoden moeten hierbij passen en ook de geldigheid en betrouwbaarheid van het onderzoek verzekeren.¹² Het lectoraat van de Koninklijke Academie van Den Haag beschrijft op hun site wat zij als het wezenlijke verschil tussen wetenschap en kunst beschouwt:

7 L. Heyting, 'Professor Dr. Kunstenaar, Promoveren in de Kunsten', *NRC Handelsblad*, Cultureel Supplement, 2 februari 2010, van website: <<http://weblogs.nrc.nl/cultuurblog/2010/02/02/professor-dr-kunstenaar/>> (16 juni 2011).

8 Studeren bij Artez, van website: *ArtEZ, hogeschool voor de Kunsten* <http://www.artez.nl/Studieaanbod/Studeren_bij_ArtEZ/> (27 juni 2011).

9 Ibidem, (27 juni 2011).

10 Waarom een PhD in de kunst?, van website: *Lectoraat kunstenaarstheorieën en de artistieke praktijk* <<http://www.lectoraatkabk.nl/cmsms/index.php?page=waarom-een-phd-in-de-kunst>> (27 juni 2011).

11 H., Borgdorff, 'Het debat over onderzoek in de kunsten', in: Maaike Bleeker et al. (2006): *De theatermaker als onderzoeker*, Amsterdam, p. 28.

Zie ook: H. Borgdorff, 'De Strijd der Faculteiten – Over Zin en Onzin van Onderzoek in de Kunsten', *Boekman* 58/59 (2004), pp. 191 - 196.

12 H. Borgdorff, 'Artistiek Onderzoek in het Geheel der Wetenschappen', *Krisis* 1 (2009), p. 57.

Volgens het klassieke wetenschapsmodel is het doel van onderzoek een objectieerbare en bewijsbare waarheid. Wetenschappelijk onderzoek steunt op een expliciteerbare methodiek en is gericht op de overdracht van informatie, op de produktie en consolidering van expertise en van autoriteit, en op de evaluatie en standaardisering van kennis. Dit model wordt nog steeds gehanteerd om 'echt' wetenschappelijk onderzoek te onderscheiden van andere activiteiten. Het is vanwege dit standaardmodel dat veel kunstenaars, kunstprofessionals en kunstinstellingen de wederzijdse toenadering van kunst en wetenschap afwijzen. Standaardisering en objectivering zijn immers onverenigbaar met de kunstpraktijk, in al zijn facetten. Het is dan ook belangrijk om onderscheid te maken tussen klassiek wetenschappelijk onderzoek en artistiek onderzoek of practice-based research, zoals het wordt genoemd. Artistiek onderzoek kent geen vooropgesteld doel of resultaat, evenmin als bij voorbaat vastgestelde procedures.¹³

Kortom: de wetenschap streeft naar resultaat, naar een doel, waarbij in de kunsten het geen probleem wordt bevonden als er geen resultaat wordt behaald en nog belangrijker; het doel is ook niet om een bepaald resultaat te behalen. Veel artistiek onderzoek is niet *hypothesis-led*, schrijft Borgdorff, maar *discovery-led* onderzoek, waarin de onderzoeker op basis van intuïties en probeersels zijn zoektocht onderneemt en dan daarin mogelijk stuit op onverwachte uitkomsten of verrast wordt door nog meer inzichten.¹⁴ Zijn zij dan alleen maar elkaars tegenovergestelden? Volgens Borgdorff is het verwantschap tussen wetenschap en kunst, tussen wetenschappelijk onderzoek en artistiek onderzoek opvallender dan haar verschil. Beide worden gedreven door zowel een verlangen naar fundamenteel begrip als door een verlangen nieuwe producten te ontwikkelen. De functie die de twee soorten onderzoek vervullen binnen het betreffende vakgebied draagt Borgdorff aan als een belangrijke overeenkomst. In beide gevallen, schrijft hij, levert geslaagd onderzoek een bijdrage een ontwikkeling van de discipline en de ontplooiing van talenten daarbinnen. *Cutting edge* wetenschappelijk en artistiek onderzoek verlegt de grens van het bestaande naar het onbekende, door middel van nieuwe ontdekkingen.¹⁵ Ook Paul Dikker, beeldend kunstenaar, politicoloog en columnist voor Boekman, noemt de overeenkomsten tussen wetenschap en de kunst. Volgens Dikker verloopt het creatieve proces op vergelijkbare wijze: er is een probleemstelling of opgave, men probeert hier en daar wat, bij wijze van inval dient zich een oplossing en uitwerking aan en men kijkt of dit een bevredigend resultaat is. Zowel kunstenaar als wetenschapper kent gedrevenheid, passie en overgave die gepaard gaat met kunst en wetenschap.¹⁶

13 Waarom een PhD in de kunst?, van website: *Lectoraat kunstenaarstheorieën en de artistieke praktijk* <<http://www.lectoraatkabk.nl/cmsms/index.php?page=waarom-een-phd-in-de-kunst>> (27 juni 2011).

14 Borgdorff 2009 (zie noot 11), p. 58.

15 Borgdorff 2009 (zie noot 11), p. 60.

16 P. Dikker, 'Geen doctorsgraad voor kunstenaars!', *Boekman* 58/59 (2004), p. 189.

4.2 Voor

Frans de Ruiter, hoogleraar en directeur van de Academie der Kunsten aan de Universiteit Leiden, moedigt de ontwikkeling van artistiek onderzoek alleen maar aan, sterker nog, hij wil dat het weer net zo wordt als vroeger, waarbij de kunsten waren opgenomen in de academia;

“Kunsten en wetenschappen horen als biotoop bij elkaar, in de Angelsaksische landen is dat allang zo. We proberen nu alle schotten weg te breken zodat studenten van kunstacademies en universiteiten over en weer in elkaars instituten op alle niveaus studiepunten kunnen halen.”¹⁷

Het idee van de terugkeer van de zogeheten homo universalis wordt door De Ruiter aangemoedigd. Immers, in de Renaissance waren de kunstenaars wetenschappers en andersom.¹⁸ Ook Jeroen Boomgaard, hoofd van de opleiding Artistic Research van de Universiteit van Amsterdam, ziet het samengaan van wetenschap en kunst als een positieve ontwikkeling:

“Artistic research maakt een herprofilering van de kunstenaar mogelijk, waardoor de kunst een andere legitimatie kan krijgen. De theoretische reflectie op kunst kan dan door de kunstenaar zelf aangereikt worden. We kunnen dan verder kijken dan de traditionele bewering dat kunst op zichzelf staat.”¹⁹

Boomgaard bedoelt hiermee dat kunst een grotere dimensie kan krijgen, een breder kader. Maar Boomgaard verwijst wel naar de neveneffecten van institutionalisering. In Groot-Britannië hadden subsidies op artistieke kennisontwikkeling het gevolg dat teveel onder onderzoek werd gerekend: dit resulteerde in slechte kunst en slecht onderzoek.²⁰ Kitty Zijlmans, hoogleraar van PhDArts, is van mening dat er geen serieuze kunst zonder onderzoek bestaat. Volgens Zijlmans doen alle goede kunstenaars onderzoek.²¹ Kunst kan dus eigenlijk niet zonder wetenschap en behoeft onderzoek.

17 Heyting 2010 (zie noot 7) (16 juni 2011).

Zie ook: F. de Ruiter, 'In de Faculteit der Kunsten herleeft de homo universalis', *Boekman* 58/59 (2004), pp. 205 – 209.

18 F. de Ruiter, 'In de Faculteit der Kunsten herleeft de homo universalis', *Boekman* 58/59 (2004), pp. 205 – 209.

19 Heyting 2010 (zie noot 7) (16 juni 2011).

20 I. Commandeur, 'Symposium The Artist as Researcher', *Metropolis M*
<<http://www.metropolism.com/reviews/symposium-the-artist-as-research/>>

21 Heyting 2010 (zie noot 7) (16 juni 2011).

4.3 Tegen

Hier tegenover bestaat echter genoeg tegengeluid. Katalin Herzog, (voormalig) universitair docent moderne kunst, schrijft over kunsttheorie en kunstonderwijs:

“Het zou jammer zijn als ‘intellectuele kunstenaars’ – of wat daarvoor doorgaat – nu een nieuwe elite gaan vormen en hun werk bevoordeeld wordt ten koste van andere soorten kunst. Dan zouden kunstenaars met andere opvattingen als een onderklasse kunnen gaan gelden.”²²

Koen Brams, directeur van de Jan van Eyk Academie, verzet zich ten volste tegen artistic research als nieuw wetenschappelijk gebied en geeft hierover zijn uitgesproken mening:

“Kunstenaars worden in een tredmolen gedwongen, ze moeten zich aan universitaire normen conformeren, daar ben ik tegen. De kunst heeft een eigen traditie, waar steeds aan wordt geschaafd en er is geen behoefte aan een quasi-wetenschappelijk vorm van kunst bedrijven. Het is natuurlijk uitstekend wanneer een kunstenaar wetenschapper wil worden, best, dan moet hij zich in wetenschappelijk onderzoek bewijzen, maar hier wordt een tussenveld gecreëerd dat ik niet serieus neem. Het leidt tot kunst die aan kaders en regels beantwoordt, die niet slecht en niet goed is, maar saai en genormeerd.”²³

Brams is overduidelijk bang voor een soort kunst dat niet meer buiten gebaande paden treedt, grenzen overschrijdt of rebelleert omdat zij wordt omgeven door wetenschappelijke richtlijnen en verantwoordingen. Zijn mening over het effect van de internationalisering van het onderwijs op de creativiteit van studenten is onmiskenbaar:

“De academisering van kunstopleidingen waar het bama-stelsel toe heeft geleid, is een ramp. Leerlingen van klein-kunstacademies willen liedjes maken en zingen en straks moeten ze theses schrijven en reflecteren op hun werk. Och jongens, waar zijn we mee bezig.”²⁴

Brams spreekt met klare taal dat hij het samengaan van kunst en wetenschap een onnodige praktijk vindt en bovendien niks met elkaar van doen hebben. Pieter Hoexum; filosoof, redacteur van het empirisch filosofisch tijdschrift *Krisis* en zelf kunstacademiestudent geweest, vind dat hoewel men overeenkomsten tussen kunst en wetenschap kan aanwijzen, het onjuist is ze over één kam te scheren en te streven naar 'culturele eenheid'.²⁵ Volgens Hoexum brengt dat het gevaar met zich mee dat men een belangwekkend kunstenaar

22 K. Herzog, 'Tussen Twee Stoelen in, Promoveren in de Beeldende Kunst', van website: *Kunstzaken* <<http://kunstzaken.blogspot.com/2010/09/tussen-twee-stoelen-in-promoveren-in-de.html>> (22 juni 2011).

23 Heyting 2010 (zie noot 7) (16 juni 2011).

24 Heyting 2010 (zie noot 7) (16 juni 2011).

25 P. Hoexum, 'Weg met de homo universalis', *Boekman* 58/59 (2004), p. 23.

beschouwt als iemand die per definitie belangrijke morele en wetenschappelijke visies in zijn kunstwerken tentoonspreidt.²⁶ Andersom, schrijft Hoexum, zal een kunstenaar zich volgens deze opvatting al snel verplicht voelen uitspraken te doen op het gebied van moraal en wetenschap, wat al snel leidt tot wel erg hoogdravende 'praatjes' bij fantastische 'plaatjes'. De homo universalis is volgens Hoexum geen nastrevenswaardig ideaal meer; een beeldend kunstenaar dient te worden beschouwd als een beeldend kunstenaar en een wiskundige als een wiskundige, niet meer en niet minder. Volgens Dikker zijn de verschillen tussen kunst en wetenschap zoveel groter dan de overeenkomsten dat men ze niet meer gelijk aan elkaar kan stellen. Met de verklaring van een thema maakt men in de wetenschap aanspraak op de waarheid. In de kunst gaat het volgens Dikker juist om de persoonlijke vorm waarin het thema wordt uitgedrukt en waarmee een aanspraak op schoonheid wordt gedaan. Wetenschap is tijdsgebonden waar kunst tijdloos is.²⁷

4.4 Tussenin

Volgens Slager (naast lector ook voorzitter van EARN, het European Artistic Research Network) mag het verrichten van artistiek promotieonderzoek nooit een doel op zichzelf worden.²⁸ Slager maakt zich sterk voor een onderzoeksomgeving die gebaseerd is op de normen en hypothesen van het kunstonderwijs. Een onderzoeksomgeving die zich niet laat verleiden tot pseudowetenschappelijk gedrag, tot para-curatoriale activiteiten of tot welke vormen van kennisproductie onder curatele dan ook, schrijft Slager, maar een die garant staat voor het nadenken over de wijze waarop de kunstacademie als vrijplaats voor experimenteel onderzoek en pluriform artistiek denken voortdurend geherarticuleerd kan worden. Slager bepleit dat artistiek onderzoek moet blijven opereren vanuit de gedachte van de kunstacademie in plaats van dat deze zich laat verleiden tot geforceerde vormen van wetenschap waar zij helemaal niet in past.

5.0 Betoog

5.1 De rol van de kunstacademie

Wanneer ik stel dat academisering de (oorspronkelijke) rol van de kunstacademie niet kan overnemen, zal ik eerst een blik moeten werpen op de rol van de kunstacademie in de ontwikkeling van de kunstenaar. Wanneer men naar de inhoud van de programma's en visies van de verschillende kunstacademies kijkt, wordt de nadruk gelegd op ambacht, vakmanschap en ontwikkeling van vaardigheden. Gesteld wordt dat je tijdens je toelating aantooit dat je een eigen verhaal, passie en ambitie hebt ontwikkeld.²⁹ Eenmaal toegelaten, helpt de academie je niet alleen bij het onderzoeken en maken van keuzes, maar zij stelt tegelijkertijd de vakmatige en artistieke eisen die nodig zijn om succesvol te worden in de beroepspraktijk. Het doel is om een eigen DNA als kunstenaar te ontwikkelen.³⁰ De traditionele kunstbeoefening en ontwikkeling van vaardigheden

26 Ibidem, p. 23.

27 Dikker 2004 (zie noot 16), p. 189.

28 H. Slager, 'Kennis onder Curatele', *Metropolis M* 3 (2010), pp. 17 – 18.

29 Studeren bij ArtEZ, van website: *ArtEZ, hogeschool voor de Kunsten*, <http://www.artez.nl/Studieaanbod/Studeren_bij_ArtEZ> (27 juni 2011).

30 Ibidem, (27 juni 2011).

naast experiment, onderzoek en innovatie van kunst en technologie, worden genoemd als de bouwstenen van de onderwijsprogramma's. De docenten spelen hierbij een begeleidende rol en men maakt hierbij gebruik van werkplaatsen, ateliers en studio's.³¹ Het kunnen functioneren als professioneel kunstenaar of ontwerper na je studie is het hoofddoel van je opleiding. Onder andere de KABK maakt onderscheid tussen een vakstudiefase, waarbij het accent ligt op de betreffende technische vakleer en de eindstudiefase, waarin men zich heeft ontwikkeld en klaar is om af te studeren.³² De visies van de academies kunnen uiteraard verschillen: waar de KABK kiest voor een duidelijke vakleer, richt de Rietveld academie zich op onderzoek, experiment en auteurschap.³³ Duidelijk is wel dat de kunstacademies zijn gericht op het ontwikkelen van een persoonlijke visie en technische vaardigheden als kunstenaar ten behoeve van een goede voorbereiding op de beroepspraktijk.

Als we inzoomen op een opleiding zoals bijvoorbeeld Beeldende Kunst (Autonome Kunst of Fine Art), kunnen we zien dat het onderwijsaanbod van de academies gericht is op het ontwikkelen van technische vaardigheden zoals digitale fotografie, hout, metaal, grafiek etcetera. Het analyseren van je eigen werk en het ontwikkelen van je eigen visie is een belangrijk onderdeel van de opleiding, eveneens als het houden van discussies en de samenwerking met andere kunstenaars en ontwerpers. In het geval van de HKU kies je in je tweede en derde jaar een individueel studiep pad, wat inhoudt dat je je specialiseert in een bepaald vakgebied (Beeldhouwen, Schilderen etcetera.) Het vierde jaar wordt gezien als een verdieping van je artistiek werkproces. Theorie vormt ook een onderdeel van de opleiding in de vorm van de vakken Kunstgeschiedenis en Cultuurbeschouwing. In het laatste jaar schrijft men ook een scriptie. Het is duidelijk dat de nadruk ligt op het positioneren van de kunstenaar in het vakgebied door de ontwikkeling van technische vaardigheden. Als toegepaste vormgever, waar ik mijzelf onder reken, is de voorbereiding op de beroepspraktijk (dikwijls bij een bedrijf) extra van belang, welke wordt ingevuld met een stage. Concept, visie, vakmanschap en praktijkervaring worden ontwikkeld opdat men in staat is zich niet alleen te redden in het artistieke veld, maar hierin ook succesvol te worden. De theorie heeft hierbij vooral een ondersteunende en algemeen ontwikkelende rol.

In een onderzoek uit het buitenland naar kunsteducatie door Ellen Winner, Professor Psychologie aan Boston College en Lois Hetland, Associate Professor van Kunsteducatie aan het Massachusetts College of Art werd de noodzaak benadrukt van praktische kunsteducatie. Om te kunnen bepalen wat er nu precies gebeurt tijdens lessen in het kunstonderwijs, bestudeerden Winner en Hetland een jaar lang vijf verschillende autonome kunstklassen door middel van analyses en interviews. Onderzoek wees uit dat de studenten niet alleen technieken werden geleerd die zeer gericht waren op de beeldende opleiding maar ook op een bepaalde manier van denken die nergens anders wordt onderwezen. Winner en Hetland noemen hieronder visueel-ruimtelijke kwaliteiten, reflectie, zelfkritiek en de wil (en durf) om te experimenteren en leren van fouten.³⁴

31 HKU – Beeldende Kunst, van website: *HKU* <<http://www.hku.nl/web/Studiekeuze/BeeldendeKunst.htm>> (27 juni 2011).

32 Algemene Informatie, van website: *KABK* <<http://www.kabk.nl/pageNL.php?id=0218>> (27 juni 2011).

33 Filosofie, van website: *Gerrit Rietveld Academie* <<http://www.gerritrietveldacademie.nl/nl/over#filosofie>> (27 juni 2011).

34 E. Winner en L. Hetland, 'Art for our sake: School Arts Classes Matter More than Ever -But Not for the Reasons

Iets wat zowel in het onderzoek van Winner en Hetland, als in mijn persoonlijke ervaring op de academie naar voren komt, is dat het onderwijs aan de kunstacademie ook mentaal gericht is. Studenten worden aangemoedigd om zich heen te kijken en niet teveel in hun eigen hoofd te blijven zitten omdat het niet allemaal uit het eigen kleine wereldje kan komen. Eveneens moet een gevoel van kwaliteit ontwikkeld worden dat niet zomaar ontstaat door op het eigen werk gericht te blijven. Dergelijke eigenschappen krijgt men niet op een presenteerblaadje aangereikt, er wordt een actieve houding van de student verwacht, gecoacht door docenten die zelf een artistieke beroepspraktijk hebben. Deze artistieke en mentale ontwikkeling is een ontwikkeling die de wetenschap niet kan aanreiken en waarin de kunstacademie uniek is. Theorie kan echter hierbij wel van ondersteunende aard zijn, om de student een goede algemene ontwikkeling mee te geven. Eventueel kan er een onderzoekende houding worden gecreëerd die men kan terug vinden in het artistieke werk van de student, echter wel als onderwerp of als drijfveer. Een vervolg op de lange termijn kan een opleiding als Artistic Research zijn, mits de student wel zodanig in het gebied van de wetenschap is geïnteresseerd dat deze hier een bepaalde richting aan wil geven die verder gaat dan de wetenschap als onderwerp of pure reflectie. Academisering in de context van universitair onderzoek is dan ook een keuze. Tevens is het niet zo dat men een master moet volgen voor de nodige verdieping: de kunstacademie ontwikkelt het handschrift en portfolio, wat voornamelijk de belangrijkste instrumenten van de kunstenaar zijn.

5.2 Academisering

Artistic Research, hier mee verwijzend naar de omschrijving van de UvA, vormt de brug tussen wetenschap en kunst. Hiermee wil de UvA aangeven dat de opleiding het midden vormt van deze twee gebieden. Om tot de opleiding Artistic Research te worden toegelaten moet men bewijzen dat men ook van beide gebieden thuis is: de toelating omvat niet alleen een universitair diploma maar vereist ook een portfolio en bij voorkeur een diploma van een kunstopleiding. Om tot de maHKU te worden toegelaten heeft men dit diploma überhaupt nodig. *De opleiding Artistic Research biedt dus geen opleiding tot kunstenaar, maar een verdieping van de kunstenaar als onderzoeker* De academisering die men invoert op kunstacademies kan dus een waardevolle aanvulling zijn op de ontwikkeling van de kunstenaar wanneer deze zich nog in een opleiding als Artistic Research wil verdiepen. Echter, de opleiding Artistic Research is geen vervanging van een praktijkgerichte opleiding. Het praktijkgerichte onderzoek van Artistic Research aan de universiteit wordt eveneens uitgevoerd op de kunstacademie waarmee de betreffende universiteit een samenwerkingsverband mee is aangegaan.

Zoals gezegd is de opleiding Artistic Research een samengaan van twee gebieden waarvan wordt verwacht dat men van beide al enig ontwikkelde expertise heeft. De keuze voor deze opleiding wordt gemaakt door kunstenaars die hier daadwerkelijk interesse in hebben maar eveneens de academische vaardigheden kunnen aantonen die hiermee gepaard gaan. Hierdoor is het aantal studenten dat wordt toegelaten tot de onderzoeksmaster een selectief aantal. Wanneer men ook nog eens de aantallen bekijkt van

You Think', *Arts Education Policy Review* 5 (2008), p. 29.

afgestudeerde kunstenaars en vormgevers [Zie afb. 1-2] van de Nederlandse kunstacademies, valt er te concluderen dat het aantal dat afstudeert aan de kunstacademies vele malen groter is dan het handjevol studenten dat afstudeert en überhaupt kan afstuderen aan de drie universitaire Artistic Research Masters die Nederland momenteel rijk is.³⁵ Waar men ook ten zeerste rekening mee moet houden is dat niet iedere kunststudent de wens heeft zich te manifesteren als onderzoeker in het kunstvak. Een master als de MaHKU biedt hierbij meer perspectief, gezien zij niet opleidt tot promovendi maar verdieping van de praktijk biedt, met als theoretische context een thesis.

Borgdorff noemt kunstenaars *reflective practioners*, naar een theorie van Donald Schön (1930–1997).³⁶ De verbreding van het kunstenaarsschap, vervolgt Borgdorff, is gedeeltelijk te begrijpen door de omstandigheden waarin wij nu verkeren. Kunstenaars voelen de noodzaak het werk te contextualiseren, te positioneren, rekenschap af te leggen aan subsidieverstrekking en het publiek.³⁷ Maar deze behoefte komt volgens Borgdorff ook gedeeltelijk uit de postmoderne kunstpraktijk zelf.³⁸ De kunsten zelf zijn reflexief geworden. Borgdorff noemt dit het internalistisch perspectief. Enerzijds passen kunstenaars zich aan naar de condities waarin zij verkeren -dit noemt Borgdorff het externalistisch perspectief- en anderzijds is het een logische stap vanuit de kunsten zelf. De tendens van zogenaamde wetenschappelijke kunst is dus niet enkel ontstaan vanuit het creëren van de bama-structuur, het hangt samen met meer veranderingen en ontwikkelingen van zowel binnen de kunsten als de maatschappij waarin zij gemaakt wordt. In kunst zit beweging en zij verandert ook. Kunstacademies worden reflexiever en het ontstaan van artistiek onderzoek als wetenschappelijk gebied in de kunst lijkt een logisch vervolg hier op. Dat neemt echter nog niet weg dat het reflexiever worden van de academies en de studenten, wat iets anders omvat dan een wetenschappelijk onderzoek doen en dit verantwoorden, inhoudt dat het gehele kunstveld opeens wetenschappelijk wordt, laat staan saai. Meer reflectie en kennis kan de ontwikkeling van de kunststudent juist bevorderen, nieuwe tendensen inzetten en reacties ontlokken, maar zij kunnen niet de praktische ontwikkeling innemen die een kunstacademie biedt, noch veranderen wat niet veranderd wil worden..

5.3 Ontleeroffensief

Een andere ontwikkeling, afkomstig vanuit de jaren negentig, waarin de discussie of kunst kennis produceert oplaait, is wat men noemt 'The Discursive Turn'. In *Metropolis M* verhaalt Domeniek Ruyters, hoofdredacteur van *Metropolis M*, van een ontleeroffensief als aanval op het kennisoffensief.³⁹ 'Gepromoot wordt niet zozeer een kenbare, maar een onkenbare wereld, die uit de aard der zaak onbekend moet blijven, met kunst in de rol van pesterig vraagteken.' schrijft Ruyters. Als voorbeeld hiervan geeft hij een tentoonstelling van Anthony Huberman, hoofdconservator van het Museum of Contemporary Art in St Louis.

35 Het aantal dat afstudeert aan een universitaire Artistic Research Master zal zo rond de 30 studenten liggen.

36 Borgdorff 2009 (zie noot 12), p. 59.

37 Borgdorff 2009 (zie noot 112), p. 59.

38 Ik verwijs hierbij naar de theorie van Anthony Giddens over de hoog-reflexieve maatschappij, een weerspiegeling van onze postmoderne tijd.

A. Giddens, *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge 1991, pp. 1 – 34.

39 D. Ruyters, 'Met knipperend licht door het Metropolitan bij nacht: Kunst in de Kenniseconomie', *Metropolis M* 1 (2010), van website: *Metropolis M*

<<http://www.metropolism.com/magazine/2010-no1/met-knipperend-licht-door-het-me/>> (16 juni 2011).

Huberman cureerde voor kunstencentrum De Appel de tentoonstelling *For the blind man in the dark room looking for the black cat that isn't there* (2009), met werk van Marcel Broodthaers, Mariana Castillo Deball, Peter Fischli & David Weiss, Falke Pisano, Giorgio Morandi en Patrick van Caeckenbergh. De tentoonstelling, waarvan de titel is gebaseerd op een citaat van Charles Darwin, presenteert 'de speculatieve natuur van kennis'. Cruciaal daarbij, schrijft Ruyters, is de opvatting dat kunst geen code is die gebroken moet worden. Er wordt een vorm van 'niet-kennis' aangeboden, van 'ontleren en productieve verwarring, als een voorwaarde voor een beter begrip van de wereld', aldus Huberman zelf. 'The Discursive Turn' is dus eigenlijk een anti-intellectuele kunsttendens. Het ontstaan van een dergelijke tegenbeweging in de kunst in reactie op wetenschappelijke kunst, zal niet alleen de kunstwereld in balans houden, maar zij zal ook het tegenovergestelde zijn van wat zij bekritiseert; saaie, genormeerde kunst. Zij komt voort uit wat zij haat. Als met de gratie van wetenschappelijk kunst haar tegenhanger eveneens bestaat, dan doet de kunst precies hoe zij zichzelf bedoeld. Dada is weer terug van weggeweest.

5.4 De praktijk

Henri Jacobs, twee jaar research resident aan de Gerrit Rietveld Academie, legde zich in 2010 toe op zijn 'Surface Research', een artistiek onderzoek met nadruk op tekening, taal, theorie, typografie en oppervlakte. Hierin deed Jacobs onder andere onderzoek naar de verandering van het creatieve oppervlak.

The destruction of the plain paper is the creation of another, new surface to draw on, how far can the destruction be taken while maintaining a surface which can be 'refined' into a drawing?

Is inflicting acts of destruction on plain paper/linen not iconoclasm? Is the destruction of figurative drawings iconoclasm? Can the phenomenon of iconoclasm be executed again and how?

Can the mutilation, and ultimately the destruction, of personally drawn figurative images be carried out with different motives? Motivated by iconoclasm, motivated by fetishism?

Does the destruction of the drawing change its symbolical, financial or emotional value? The patina of destruction?

Creating = destroying? Destroying = creating?⁴⁰

Niet alleen zijn de vragen wetenschappelijk van aard, de manier hoe Jacobs dit manifesteert in zijn praktische onderzoek is dit ook. [Zie afb. 3-5] Jacobs doet praktijk onderzoek naar hoe hij het oppervlak van een kan veranderen, vernietigen of weer hanteerbaar maken als oppervlak; het idee is gebaseerd op de palimpsest, waarbij een nieuwe tekst wordt geschreven over een oudere tekst die dan weer zichtbaar wordt. Dit zijn echter geen oefeningen om een techniek onder de knie te krijgen en hiermee een autonoom of toegepast werk te kunnen afleveren. Het vernietigen, aantasten en terugbrengen in oude staat van de tekeningen is het praktische resultaat wat hoort bij het onderzoek van Jacobs. Maar ook Jacobs heeft maar liefst drie verschillende kunstacademies achter de rug, waaronder de prestigieuze Rijksacademie, en genoeg

40 Surface Research, van website: *Surface Research* <<http://surfaceresearch-hj.blogspot.com/>> (29 juni 2011).

ervaring met doceren aan academies. De rol die kunstacademies spelen in de ontwikkeling van een Artistic Researcher is daarom vrij groot. De aandacht kan door de verkregen beeldende ontwikkeling volledig uit gaan naar het uitvoeren van het practice-based research. Door grenzen, verhoudingen, conventies en beeldende oplossingen of beperkingen te kennen, kan men deze ook juist los laten en het onderzoek in de juiste richting sturen. De onderzoeker bezit genoeg praktische ervaring en beeldend vermogen om het onderzoek de nodige kwaliteit mee te geven.

5.5 Het buitenland

Ook Slager benoemt de aanloopproblemen van buitenlandse opleidingen op het gebied van Artistic Research. Hierbij verwijst hij, net als Boomgaard, naar de te ver doorgeslagen academisering in Engeland waarbij middelmatige kunstenaars afstuderen om dat zij nog nooit een voet in de kunstwereld hebben neergezet maar door deze te ver doorgeslagen academisering een soort van kunstvreemdheid hebben opgebouwd waardoor zij zich niet meer echt kunnen bewegen in de kunstwereld.⁴¹ De problemen in het buitenland aangaande de opleiding Artistic Research maakt de sterke praktische en mentale rol van de kunstacademie ook in het buitenland misschien wel wenselijk. Het in het buitenland al in de universiteit geïntegreerde kunstonderwijs geeft niet genoeg praktische en mentale ondersteuning voor de kunstwereld of als voorbereiding op de Artistic Research Master. Men zou kunnen zeggen: men doet van beide wat, maar van beide niet genoeg. Het sterkere academische karakter wat kunstonderwijs buiten Nederland al heeft, kan het verschil tussen een afgestudeerde kunstenaar en een Artistic Researcher wel bijzonder klein maken. Dit, zoals Boomgaard al aangaf, kan uiteindelijk leiden tot zowel slechte kunst als slecht onderzoek.

6.0 Conclusie

Een van de onderliggende vraagstukken van het onderzoek in de kunsten is of kunst in staat is kennis te produceren. Het centrale vraagstuk is volgens Borgdorff wat er in deze context met 'onderzoek' wordt bedoeld en wat voor criteria geformuleerd kan worden om kunst te onderscheiden van de kunstpraktijk en de kunstpraktijk als wetenschappelijk onderzoek. De problematiek schuilt in het verschil tussen wetenschap en kunst. In de wetenschap streeft men naar resultaat, in de kunsten wordt het geen probleem bevonden als er geen resultaat wordt behaald en dit is het doel ook niet. De kunstenaar is op onderzoek uit en laat zich, indien het zich voordoet, verrassen. Binnen het discours bestaan er sterke voor- en tegenstanders van artistiek onderzoek: de voorstanders hopen dat het kunstonderwijs weer in de universiteit wordt opgenomen, op een herprofilering van de kunst waarin de kunstenaar zelf de kritische reflectie aanreikt. Artistiek onderzoek moet blijven opereren vanuit de gedachte van de kunstacademie in plaats van zich te laten verleiden tot geforceerde vormen van wetenschap waar zij helemaal niet in past. Tegenstanders vrezen het ontstaan van een elitaire kunst die bevoordeeld zou worden ten aanzien van andere kunst, het ontstaan van saaie, genormeerde kunst en het gevaar dat men verwacht dat de kunstenaar vanuit het wetenschappelijke

41 H. Slager, 'Kennis onder Curatele', *Metropolis M* 3 (2010), pp. 17 – 18.

onderzoek belangrijke morele en wetenschappelijke visies in zijn kunstwerken zou moeten tentoonspreiden. De verschillen tussen kunst en wetenschap zouden zoveel groter zijn dan de overeenkomsten dat men ze niet meer gelijk aan elkaar kan stellen. Hier tussenin pleit men voor artistiek onderzoek dat wel de richtlijnen van de kunstacademie aanhoudt en zich niet laat duwen in een wetenschappelijk keurslijf.

Wanneer men naar de inhoud van de programma's en visies van de verschillende kunstacademies kijkt, wordt de nadruk gelegd op ambacht, vakmanschap en ontwikkeling van vaardigheden. Allen zijn gericht op het ontwikkelen van een persoonlijke visie en technische vaardigheden als kunstenaar ten behoeve van een goede voorbereiding op de beroepspraktijk. Het analyseren van eigen werk en het ontwikkelen van een eigen visie is een belangrijk onderdeel van de opleiding. Concept, visie en vakmanschap worden ontwikkeld opdat men in staat is zich niet alleen te redden in het artistieke veld, maar hierin ook succesvol te worden. De theorie, twee theoretische vakken en een scriptie, heeft hierbij vooral een ondersteunende, reflectieve en algemeen ontwikkelende rol. In een onderzoek uit het buitenland naar kunsteducatie door Winner en Hetland werd de noodzaak benadrukt van praktische kunsteducatie. Het onderzoek wees uit dat de studenten niet alleen technieken werden geleerd die zeer gericht waren op de beeldende opleiding maar ook op een bepaalde manier van denken die nergens anders wordt onderwezen. Winner en Hetland noemen hieronder visueel-ruimtelijke kwaliteiten, reflectie, zelfkritiek en de wil (en durf) om te experimenteren en leren van fouten. Het onderwijs aan de kunstacademie is dus ook mentaal gericht. Eveneens moet een gevoel van kwaliteit ontwikkeld worden dat niet zomaar ontstaat door op het eigen werk gericht te blijven. Deze artistieke en mentale ontwikkeling is een ontwikkeling die de wetenschap niet kan of zou moeten aanreiken en waarin de rol van de kunstacademie dus uniek is.

Om tot de opleiding Artistic Research te worden toegelaten moet men bewijzen dat men ook van beide gebieden thuis is. De toelating omvat niet alleen een universitair diploma maar vereist ook een portfolio en bij voorkeur een diploma van een kunstopleiding. De opleiding Artistic Research biedt dus geen opleiding tot kunstenaar, maar een verdieping van de kunstenaar als onderzoeker. Het aantal studenten dat wordt toegelaten tot de onderzoeksmaster en hier zich voor kwalificeert is daarom een selectief aantal. Ook heeft niet iedere kunststudent de wens heeft zich te manifesteren als onderzoeker in het kunstvak. De behoefte van kunstenaars om het werk te contextualiseren, te positioneren, rekenschap af te leggen aan subsidieverstrekkingen en het publiek komt gedeeltelijk uit de postmoderne kunstpraktijk zelf; de kunsten zelf zijn reflexief geworden. Enerzijds passen kunstenaars zich aan naar de condities waarin zij verkeren en anderzijds is het een logische stap vanuit de kunsten zelf (Borgdorff). Meer reflectie en kennis kan de ontwikkeling van de kunststudent juist bevorderen, maar zij kunnen niet de praktische ontwikkeling innemen die een kunstacademie biedt.

Een nog andere ontwikkeling is 'The Discursive Turn'. Dit valt het beste te omschrijven als een ontleeroffensief als aanval op het kennisoffensief (Ruyters). Er wordt een vorm van 'niet-kennis' aangeboden, van 'ontleren en productieve verwarring, als een voorwaarde voor een beter begrip van de wereld (Huberman). In dit opzicht is de kunst eigenlijk nauwelijks veranderd en lijkt de vrees voor genormeerde kunst overbodig.

De rol die kunstacademies spelen in de ontwikkeling van een Artistic Researcher is vrij groot. De aandacht kan door de verkregen beeldende ontwikkeling volledig uit gaan naar het uitvoeren van het practice-based research. Door grenzen, verhoudingen, conventies en beeldende oplossingen of beperkingen te kennen, kan men deze ook juist los laten en het onderzoek in de juiste richting sturen. De aanloopproblemen in het buitenland aangaande Artistic Research opleidingen, het te ver doorslaan in academisering zoals Slager en Boomgaard al aangaven, en te weinig toeleggen op de kunstwereld, maakt de sterke praktische en mentale rol van de kunstacademie ook in het buitenland misschien wel wenselijk. Het in het buitenland al in de universiteit geïntegreerde kunstonderwijs geeft van theorie teveel en van praktische ontwikkeling te weinig, wat noch een kunstenaar, noch een artistieke onderzoeker maakt.

De rol van de kunstacademie is onmiskenbaar in het Nederlandse kunstveld. Als ontwerper en aankomend artistiek onderzoeker kan ik alleen maar de noodzaak benadrukken van een beeldende opleiding. Wanneer ik kijk naar mijn ontwikkeling na die jaren kunstacademie, is het volgen van kunstonderwijs absoluut waardevol. Als kunsthistorica zou ik deze toegevoegde waarde alleen kunnen onderzoeken aan de hand van de ontwikkeling van mijn werk en een onderzoek naar het discours van het vakgebied waarin ik mij in bevind. Het is juist de combinatie van deze twee manieren van denken, die vaak in contrast met elkaar staan, wat Artistic Research maakt. Toen ik mijn opleiding volgde aan de kunstacademie was theorie nog niet zo sterk aanwezig als dat zij in de laatste jaren is gegroeid zoals besproken in mijn betoog. De behoefte aan theorie heeft mij uiteindelijk naar de universiteit doen uitwijken, iets wat elke kunststudent met dezelfde drijfveer kan doen, maar ook net zo goed niet. Een kunstacademie bachelor is niet veel minder waard dan een kunstacademie master, gezien het in het creatieve vakgebied nog altijd draait om wat je hebt te bieden hebt in je portfolio. Academisering in dit gebied is dus een keuze, de rol van de kunstacademie is ontwikkeling. Men mag ook niet vergeten dat kunststudenten zich niet zomaar de wetenschap laten opleggen; de ontwikkelende, reflectieve rol van de kunstacademie vraagt immers om een kritische en eigenzinnige houding van haar studenten. Dat dit zich vertaalt in een thesis, hetzij op bachelor of master niveau, is niet opeens het einde van intrigerende en het begin van elitaire kunst, maar een kritische en nodige reflectie op wat er gebeurt in het eigen werk en in het kunstdiscours daar omheen.

7.0 Bronnen

Borgdorff, H., 'De Strijd der Faculteiten – Over Zin en Onzin van Onderzoek in de Kunsten', *Boekman* 58/59 (2004), pp. 191 - 196.

Borgdorff, H., 'Het debat over onderzoek in de kunsten', in: Maaïke Bleeker et al. (2006): *De theatermaker als onderzoeker*, Amsterdam, pp. 21 - 39.

Bordorff, H., 'Artistiek Onderzoek in het Geheel der Wetenschappen', *Krisis* 1 (2009), pp. 56 - 70.

Braak, L. ter, Zijlmans, K., Boomgaard J., Teeselin, S., van, Gerritsen, E., 'Promoveren in de Kunsten, Programmanotitie', NWO en Fonds BKVB, Den Haag 2010.

Dikker, P., 'Geen doctorsgraad voor kunstenaars!', *Boekman* 58/59 (2004), pp. 189 -1 90.

Giddens, A., *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge 1991, pp. 1 – 34.

Herzog, K., 'Tussen Twee Stoelen in, Promoveren in de Beeldende Kunst', van website: *Kunstzaken* <<http://kunstzaken.blogspot.com/2010/09/tussen-twee-stoelen-in-promoveren-in-de.html>> (22 juni 2011).

Heyting, L., 'Professor Dr. Kunstenaar, Promoveren in de Kunsten', *NRC Handelsblad*, Cultureel Supplement, 2 februari 2010, van website: <<http://weblogs.nrc.nl/cultuurblog/2010/02/02/professor-dr-kunstenaar/>> (16 juni 2011).

Hoexum, P., 'Weg met de homo universalis', *Boekman* 58/59 (2004), pp. 19-24.

Ruiter, F., de, 'In de Faculteit der Kunsten herleeft de homo universalis', *Boekman* 58/59 (2004), pp. 205-209.

Ruyters, D., 'Met knipperend licht door het Metropolitan bij nacht: Kunst in de Kenniseconomie' *Metropolis M* 1 (2010), van website: *Metropolis M* <<http://www.metropolism.com/magazine/2010-no1/met-knipperend-licht-door-het-me/>> (16 juni 2011).

Slager, H., 'Kennis onder Curatele', *Metropolis M* 3 (2010), pp. 17 – 18.

Winner, E., en L. Hetland, 'Art for our sake: School Arts Classes Matter More than Ever -But Not for the Reasons You Think', *Arts Education Policy Review* 5 (2008), pp. 29-31.

Internetbronnen

ArtEZ, Hogeschool voor de Kunsten
<<http://www.artez.nl/>> (27 juni 2011).

Gerrit Rietveld Academie
<<http://www.gerritrietveldacademie.nl/>> (27 juni 2011).

HBO-Raad
<<http://www.hbo-raad.nl/home/>> (27 juni 2011).

HKU
<www.hku.nl/> (27 juni 2011).

Lectoraat Kunstenaarstheorieën en de Artistieke Praktijk
<<http://www.lectoraatkabk.nl/>> (27 juni 2011).

Master Artistic Research, Royal Academy of Art and Royal Conservatoire, The Hague
<<http://www.masterartisticresearch.eu/>> (22 juni 2011).

maHKU
<<http://www.mahku.nl/>> (22 juni 2011).

Metropolis M
<<http://www.metropolism.com/>> (22 juni 2011).

NRC Cultuurblog
<<http://weblogs.nrc.nl/>> (15 juni 2011).

Nederlandse Organisatie voor Internationale Samenwerking in het Hoger Onderwijs
<<http://www.nuffic.nl/>> (27 juni 2011).

Kunstzaken (Blog Katalin Herzog)
<<http://kunstzaken.blogspot.com/>> (27 juni 2011).

PhDArts
<<http://www.phdarts.eu/>> (27 juni 2011).

Surface Research
<<http://surfaceresearch-hj.blogspot.com/>> (29 juni 2011).

Universiteit van Amsterdam
<<http://www.studeren.uva.nl/ma-artistic-research>> (22 juni 2011).

8.0 Appendix A

Afbeeldingen

Verantwoording afbeeldingen

Afbeelding 1:

Position Paper KUO 2009

<<http://www.hbo-raad.nl/home/32/437>>

Afbeelding 2:

<<http://surfaceresearch-hj.blogspot.com/>>

Afbeelding 3:

<<http://surfaceresearch-hj.blogspot.com/>>

Afbeelding 4:

<<http://surfaceresearch-hj.blogspot.com/>>

Afbeelding 5:

<<http://surfaceresearch-hj.blogspot.com/>>

Studenten en afstudeerrichtingen

1) Het kunstvakonderwijs heeft al jaren een relatief stabiele in- en uitstroom:

Tabel 1: Studentenaantallen kunstvakonderwijs bachelor en master

	2003	2004	2005	2006	2007
instroom	4,713	4,823	4,989	5,310	5,243
inschrijvingen	18,821	19,191	19,337	20,045	20,523
diploma's	3,649	3,815	3,870	3,802	

Bron: HBO-raad

2) Deze studenten volgen bij de volgende instellingen voor kunstvakonderwijs hun opleiding:

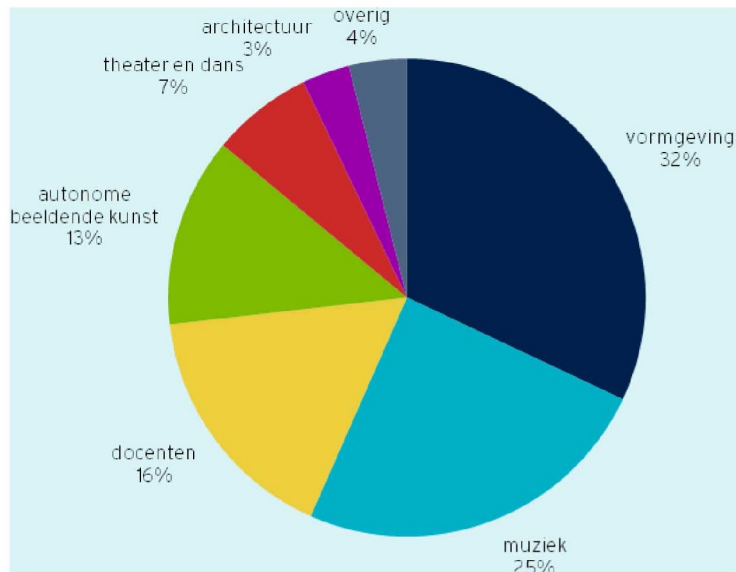
Tabel 2: Inschrijvingen kunstvakonderwijs per hogeschool

	2003	2004	2005	2006	2007
amsterdamse hs. voor de kunsten	2,547	2,626	2,728	2,884	2,909
artez hs. voor de kunsten	2,965	2,889	2,844	2,936	2,999
avans hs.	938	999	1,018	1,044	1,141
chr. hs. windesheim	233	227	200	198	196
codarts, hs. voor de kunsten	964	998	989	1,043	1,067
design academy eindhoven	745	727	716	716	709
fontys hs.	1,428	1,312	1,356	1,439	1,482
gerrit rietveld academie	846	913	961	981	1,000
hanzehogeschool groningen	1,068	1,152	1,208	1,303	1,340
hs. helicon	72	75	58	55	72
hs. inholland	116	121	124	137	134
hs. rotterdam	1,313	1,344	1,407	1,632	1,774
hs. van bk, muziek en dans	1,890	1,872	1,804	1,814	1,818
hs. voor de kunsten utrecht	2,223	2,215	2,228	2,259	2,303
hs. zuyd	1,316	1,554	1,522	1,418	1,380
noordelijke hs. leeuwarden	157	167	174	186	199
totaal	18,821	19,191	19,337	20,045	20,523

Bron: HBO-raad

Afb. 1 Position Paper KUO (Kunstvakonderwijs) 2009 Afgestudeerden en instroom kunstacademies (2007)

Figuur 2: Aandeel studenten per vakgebied

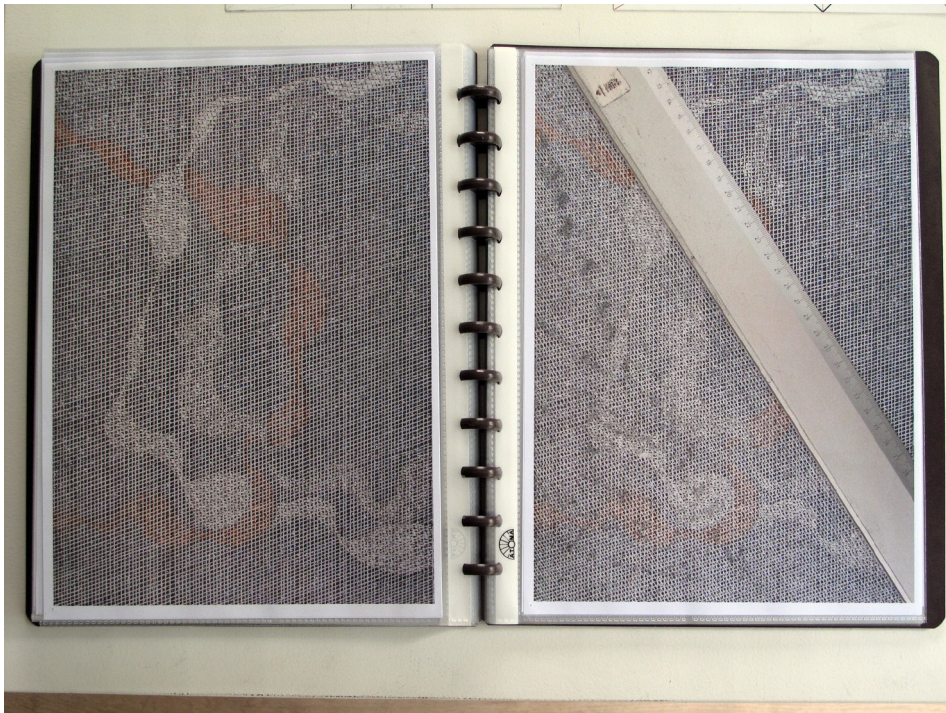

Bron: HBO-raad

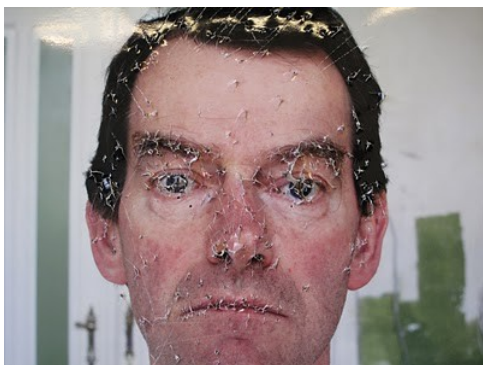
Afb. 2 Position Paper KUO (Kunstvakonderwijs) 2009
Studenten per kunstacademieopleiding (2007)

Afb. 3 Henri Jacobs, Surface Research, 2011

Afb. 4 Henri Jacobs, Surface Research, 2010

Afb. 5 Henri Jacobs, Surface Research, 2010